

HÄMEENLINNA

Mäskälä

suunnitellun asuntoalueen

arkeologinen inventointi

2023

Juuso Koskinen

Tilaaja: Hämeenlinnan kaupunki
Arkkitehtitoimisto Kristina Karlssonin välittämänä

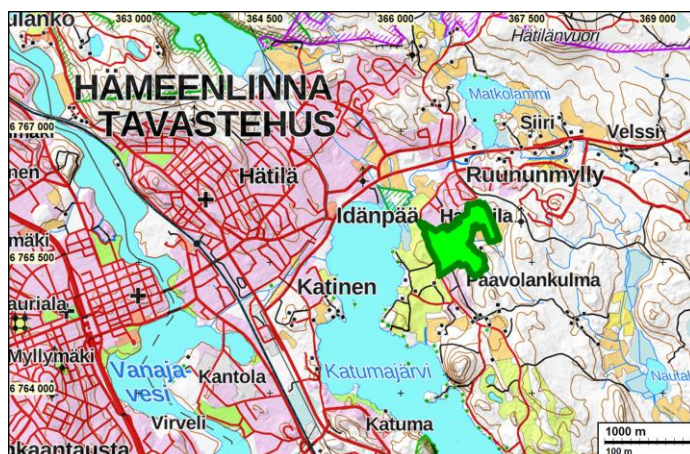
Sisältö

Perustiedot	2
Inventointi	3
Torpanpaikat	6
Vanhat kartat ja ilmakuvat	13
Huhkojan eli Uhkojan lähde	17
Tulos	19
Lähteet	19

Kansikuva: Tutkimusalueen lounaisosassa olevan kaivon tai kellarikuopan jäännös.

Perustiedot

- Alue:* Noin 34 ha laajuinen suunniteltu asuntoalue Hämeenlinnan Mäskälässä, Harvoilan eteläpuolella.
- Tarkoitus:* Selvittää alueen muinaisjäännökset ja muut suojeltavaksi katsottavat arkeologiset jäännökset.
- Maastotyö:* 18.10.2023
- Tilaaja:* Hämeenlinnan kaupunki, Arkkitehtitoimisto Kristina Karlssonin välittämänä
- Tutkimukset:* Sarasmo inventointi 1939, Saukkonen inventointi 1984, Enqvist inventointi 2005.
- Tekijät:* Maastotyö: Juuso Koskinen ja Jesse Keskinen.
Valmistelut ja raportti: Juuso Koskinen.
- Löydöt:* Tutkimuksessa ei saatu talletettavia löytöjä
- Tulos:* Tutkimusalueen lounaisnurkalla on noin 1,7 ha laajuisella alalla säilynyt rakenteita, jotka liittyvät paikalla olleisiin torppiin. Vanhojen karttojen ja ilmakuvien perusteella paikka on autioitunut 1880–1938 välillä. 1766–1781 laaditun isojaon kartan ja jakokirjojen, sekä varhaisempien 1695 ja 1702 laadittujen karttojen perusteella vaikuttaa todennäköiseltä, että paikalla on ollut torppa jo ennen 1750-lukua, eli sitä on syytä pitää kiinteänä muinaisjäännöksenä (sm).

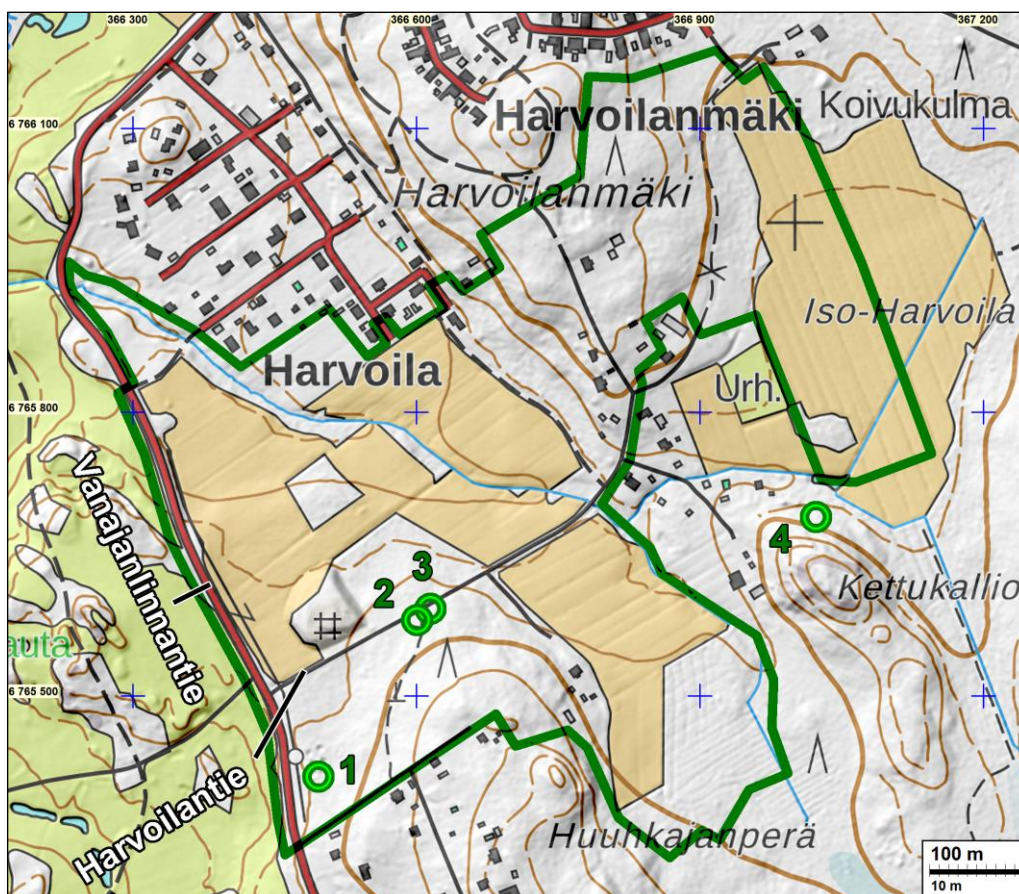

Tutkimusalue vihreän ympyrän sisällä.

Muita tietoja: Koordinaatit ja kartat ovat ETRS-TM35FIN- ja N2000-järjestelmissä. Paikannukset on tehty 3 m tarkkuuteen pystyvällä GPS-laitteella ja valotutkamallin avulla. Kartat ja ilmakuvat ovat Maanmittauslaitoksen aineistoista 11/2023, ellei toisin mainittu. Muinaisjäännösrekisteri on tarkastettu 11/2023. Valokuvia ei ole talletettu mihinkään viralliseen arkistoon, eikä niillä ole mitään kokoelmatunnusta. Valokuvat ovat digitaalisia, ja ne ovat tallessa Mikroliitti Oy:n palvelimella. Kuvaaja: J. Koskinen.

Inventointi

Hämeenlinnan Mäskälän kaupunginosaan suunnitellaan asuntoaluetta, jonka arkeologisen inventoinnin Hämeenlinnan kaupunki tilasi Mikrolitti Oy:ltä, Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsonin välittämänä. Inventoinnin tarjouspyynnössä (HML/682/10.02.03.01/2022) saamamme tiedon mukaan Hämeenlinnan kaupunginmuseo, eli alueellinen vastuumuseo, edellyttää, että inventoinnissa selvitetään alueen esihistorialliset ja historiallisen ajan jäännökset, tarkistaen erikseen 1842 laaditun pitäjänkartan torpanpaikat ja vastuumuseon maastokatselmuksessa 14.9. 2023 havaittu kuoppajäännös (N 6765591 E 366626). Inventoinnin maastotyön tekivät Juuso Koskinen ja Jesse Keskinen, tutkimuksen kannalta normaaleissa olosuhteissa 18.10. 2023.

Kartta 1. Tutkimusalue kartassa vihreällä.

1 ja 2: 1842 laaditun pitäjänkartan torpanpaikat

3: Vastuumuseon maastokatselmuksessa havaittu kuoppajäännös (N 6765591 E 366626)

4: Aiemmissa inventoinneissa, 1984 ja 2005, mainittu sijainti otaksutulle uhrilähteelle.

Noin 34 ha laajuinen tutkimusalue rajautuu omakotitaloalueisiin pohjoisessa Harvoilanmäellä ja etelässä Huuhkajanperällä. Länsiraja kulkee Vanajanlinnantie, ja idässä alueen raja kiemurtelee Iso-Harvoilan pellolla sekä Kettukallion liepeillä. Lähin vesistö, Katumajärvi, on lähimmillään noin 400 m länteen tutkimusalueelta. Alueesta noin puolet on peltoa. Metsäisiä mäkikiä on kaksi: toinen pohjoisessa, muutamine omakotitaloineen ja toinen etelässä, Huuhkajanperän omakotitalojen pohjoispuolella, eli kohdalla, jossa 1842 laaditun pitäjänkartan torpanpaikat ja vastuumuseon maastokatselmuksessa havaittu kuoppa ovat. Alueen maapohja on hiekkainen, alavimmilla kohdilla savea.

Aluetta on inventoitu Hämeenlinnan muinaisjäännöksiä perusinventoinneissa 1939 (Saraso) ja 1984 (Saukkonen) sekä Katumajärven itäpuolisen kaava-alueen arkeologisessa inventoinnissa 2005 (Enqvist). Aiemmissa inventoinneissa tutkimusalueelta ei ole todettu suojeltavia arkeologisia

jäännöksiä. Huhkojan mahdollisen [uhrilähteen](#) on inventoinneissa mainittu sijainneen ehkä jossain tutkimusalueen kaakkoisnurkan tietämillä. Lähteen sijaintitiedot ovat ristiriitaisia eri inventointien kesken ja perustuvat osin muistitiedon perusteella tehtyyn peruskarttapaikannukseen. Mitään uhrilähteeseen viittaavaa ei ole tutkimusalueen maastosta löydetty aikaisemmissa tai tässäkin inventoinnissa.

Tutkimusalue sijaitsee korkeusvälillä 85–110 m mpy. Muinaisen Itämeren ylin ranta on sijainnut seudulla noin 90 m mpy korkeudella, Ancyclusjärvi-vaiheen korkeimmassa vaiheessa, noin 8100–7900 eKr. Ajanjakson päättyessä vesi laski hyvin nopeasti pois alueelta, ja nykyisen Katumajärven tason, 81 m mpy, se saavutti noin 7500 eKr. Tutkimusalueella olisi siis periaatteessa mahdollista sijaita mesoliittisen kivikauden rantasidonnoisia asuinpaikkoja, alueen luoteisnurkan pellon alueella, johon Ancyclusjärvi on todennäköisesti muodostanut poukaman korkeimmassa vaiheessaan. Sen aikaiset asuinpaikat ovat Suomessa hyvin harvinaisia, lähimmät tunnetut Lahden ja Orimattilan seudulla.

Tutkimusalue kuuluu Mäskälän kylän maihin. Varhaisin tieto kylästä Suomen asutuksen yleisluettelossa on vuodelta 1539, lisämaininnalla ”liitetty Katsiin”. Myös Katinen mainitaan luettelossa varhaisimmillaan samana vuonna. Mäskälän kylätontin ja Katsin yksinäistalon paikat sijaitsevat Katumajärven länsipuolella. Tutkimusalueen lounaiskulmalla on 1766 isojakokartalla Mäskälän talojen ja Katsin kesken jaettavaksi merkitty tontti, todennäköisesti torppaan viittaavalla merkinällä ”T”.

Vanhoiden karttojen perusteella vaikuttaa todennäköiseltä, että paikalla on ollut torppa mahdollisesti jo 1695 tai aiemminkin. 1880 laaditun isojaon täydennyskartan ja 1938 ilmakuvan perusteella paikka on autioitunut toissa vuosisadan vaihteen aikoihin, ja myöhemmin myös metsittynyt. Paikan maastossa todettiin säilyneen todennäköisesti torpan paikan vaiheisiin liittyviä rakenteita, joten paikkaa on perusteltua pitää kiinteänä muinaisjäännöksenä. (ks. luku [Torpanpaikat](#)).

Tutkimusalue rajautuu länsilaidastaan Vanajanlinnantiehen, jonka linjaa jotenkuten myötäillen on jo 1702 laaditulle kartalle merkitty tie tai polku, johtaen etelästä Kappolan yksinäistalolta pohjoiseen Kruununmyllylle (Tafwastehuus mölnare). 1776–1805 laaditulla kuninkaankartastolla tielinja on merkittynä katkoviivalla. Tie näkyy autotieksi muokattuna 1938 ja myöhemmissä ilmakuvissa. 1986 vuoden jälkeen sitä on suoristettu. Tie on edelleen käytössä, eli se ei ole kiinteä muinaisjäännös. Muuna kulttuuriperintökohteenakaan (s) sen suojeleminen ei olisi järkevää, koska tien mahdollisia keskiaikaisia tai uuden ajan alun kerrostumia on tuskin muokkausten jälkeen säilynyt tunnistettavina.

Maastotyön valmistelussa katsottiin alueen valotutkamalli (lidar), jossa ei näkynyt muinaisjäännöksiltä vaikuttavia kohtia. Maastossa tarkistettiin vastuumuseon inventoitaviksi ohjeistamat paikat: kaksi 1842 pitäjänkartalle merkittyä torpan kohtaa ja kohdassa N 6765591 E 366626 oleva kuoppa, jota on epäilty tervahaudaksi.

1842 laaditun pitäjänkartan torpanpaikoista eteläisempi sijaitsi 1766 isojakokartalle rajatun mahdollisen torpan tontin sisällä. Pohjoisempi sijaitsi tontin ulkopuolella, eikä maastosta sen kohdalta löytynyt mitään torpan jäännöksiltä vaikuttavaa. Pohjoisempi torppa on merkittynä myös 1880 isojaon täydennyksen karttaan todennäköisesti pitäjänkarttaa tarkemmin, noin 50 m lounaisemmaksi, jossa se sijaitsee inventoinnissa rajatun muinaisjäännöksen sisällä.

Tervahaudaksi epäiltyyn kuoppaan kaivettiin koepisto, jossa oli muovia, tiilen- ja lasinkappaleita ja muuta nykyaikaista jätettä. Hiiliä maassa ei näkynyt. Kyseessä ei siis ole terva- tai hiilihauta tai mikään muukaan suojeltava arkeologinen jäännös. Kyseessä lienee täysin nykyaikainen jättkuoppa. Alueella on siellä täällä muuallakin ympäristöön jätettyjä nykyaikaisia roskia ja romuja.

Museon ohjeesta inventoitujen kohtien lisäksi tutkittiin alueen muita valikoituja osia. Tutkimusalueen pellot olivat maastotyön aikaan osin kynnetyinä, osin kesantoheinällä tai sängellä. Niitä tutkittiin pintahavaintoja tehden ja metallinilmaisimella sekä kaivaen lapiolla satunnaisia koepistoja. Tutkittavaksi valikoitiin alueen koillisnurkka, jolle alueen varhaisin ranta on ulottunut mesoliittisella

kivikaudella. Samalta kohdalta alueen halki johtavan pelto-ojan reunamat katsottiin läpi, sillä oletuksella, että ojan kohdalla on maastonmuotojen perusteella saattanut ennen peltoviljelyä kulkea luontainen puro, jollaisen varsilta olisi mahdollista löytää nuorakeramiikan aikaisia tai periaatteessa rautakautisiakin asuinpaikkoja. Myös alueen kaakkoisnurkan peltoa, jonka suunnilla Huhkojan uhrilähteen on otaksuttu sijainneen, tutkittiin. Alueen länsipuoliskolla, pellon keskellä oleva neliömäinen metsäsaareke alueen itäpuoliskolla katsottiin myös läpi. Mitään muinaisjäännöksiin viittaavia havaintoja ei saatu inventoinnissa rajatun, torpan paikkaan liittyvän, muinaisjäännösalueen ulkopuolelta. Seudun esihistoriallisen asutuksen paikoiksi on todennäköisesti valikoitunut laajempien vesien ranta-alueet tutkimusalueen ulkopuolella, Katumajärvellä ja Myllyjoella.

Kuva 1

Kuva 2

Vasemmalla: Maa-ainesten varastointiin käytetty alue 1766 kartalle merkityn torpan tontin pohjoispuolella, Harvoilantien varressa. Pohjoisemman 1880 kartalle merkityn torpan kohta on kuvan vasemman reunan ulkopuolella. Kuva luoteeseen. *Oikealla:* Kuva samoilta kohdista lounaaseen. 1880 laaditulle kartalle merkityn torpan kohta kuvan vasemmassa reunassa.

Kuva 3

Kuva 4

Tutkimusaluetta pelto-ojan varressa, Harvoilantieltä luoteeseen (vas.) ja kaakkoon (oik.) kuvattuna.

Kuva 5

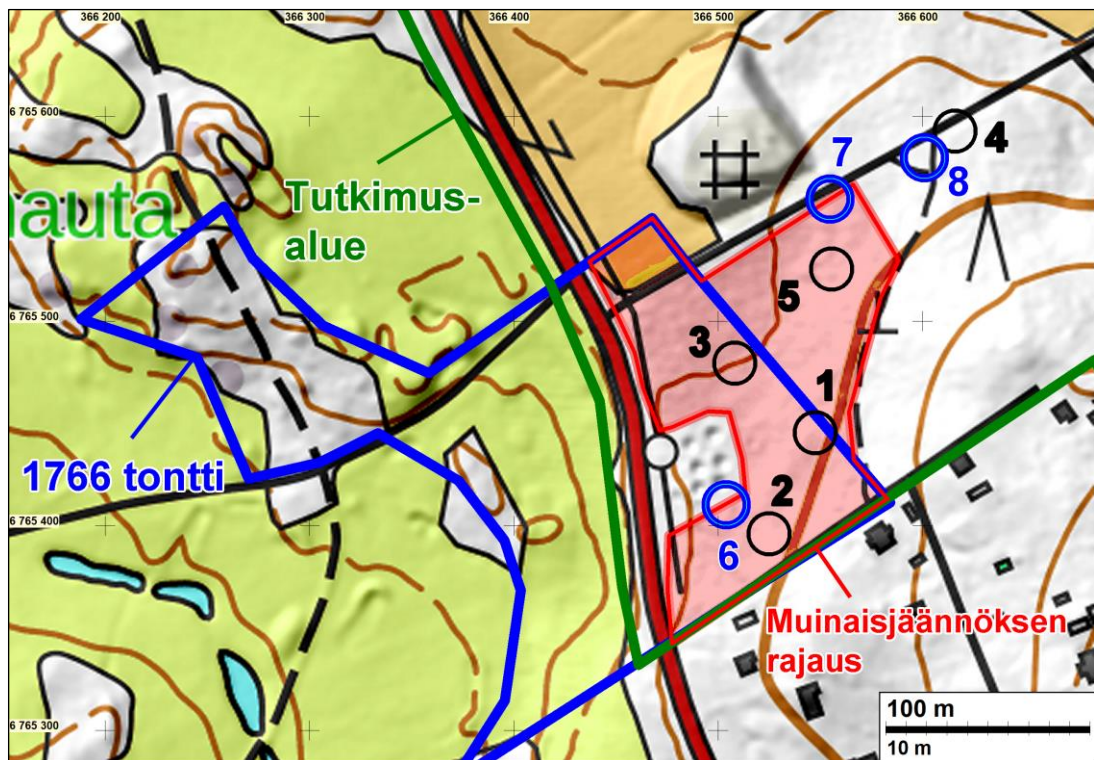

Kuva 6

Tutkimusalueen peltoja neliömäiseltä metsäsaarekkeelta lounaaseen (vas.) ja luoteeseen (oik.) kuvattuna. Oikeassa kuvassa näkyvän notkon kohdalla vesi on ollut mesoliittisella kivikaudella. Alueen korkein rantataso, noin 90 m mpy, noin kuvaajan tasalla.

Torpanpaikat

Kartta 2. 1766 Isojakokartan torpan tontti, tutkimusalue, havainnot ja muinaisjäännösrajaus.

1. Maastohavainto: pengerretty metsäaukea ja rajapyykki
2. Maastohavainto: kolme vierekkäistä kivijalkaa
3. Maastohavainto: kiviöykkiö
4. Maastohavainto: vastuumuseon ohjeesta inventoitu kuoppa (N 6765591 E 366626), joka on koe-pistosta saatujen havaintojen perusteella nykyaikainen jätekuoppa.
5. Maastohavainto: Kaksi mahdollista säilytyskuoppaa, kivijalka ja mahdollinen kaivo.
6. Karttapaikannus: 1842 ja 1880 karttojen eteläisemmän torpan sijainti.
7. Karttapaikannus: 1880 kartan pohjoisemmän torpan sijainti.
8. Karttapaikannus: 1842 kartan pohjoisemmän torpan sijainti.

1695 laaditulla maakirjakartalla on tutkimusalueen kohdille merkittynä erillinen neliömäinen alue. Kartan selitysoa on kadonnut, joten ei ole tietoa mikä alue on, todennäköisesti kuitenkin maapalsta, kuten sen kohdilla myöhemmilläkin kartoilla on. 1702 laaditulla kartalla samoilla kohdin on merkittynä aidattu vihreä alue, yksilöidyllä ja muista kartan merkinnöistä poikkeavalla tavallaan. 1695 ja 1702 kartoilla olevat merkinnät voivat periaatteessa viitata paikalla jo tuolloin olleeseen torppaan.

Vuonna 1766 mitatun ja 1781 toimitetun isojaon kartassa samalla kohdalla on "Yli Wajnio" -niminen maapalsta. Sen ympärille on punaisella värillä rajattu tontti, joka on lohkottu ja numeroitu Katinalan yksinäistalon sekä Mäskälän kylän talojen mukaan. Tontin kohdalla on merkintä "T:", joka viitanee lyhennettyyn torp -sanaan. Selitysosassa mainitaan Paavolan (Pawola) tilan saaneen tonttimaan 1768 uudispeltojen (bohlåkern) jaossa Katisen (Kattis) ratsutilalta. Ratsutiloilla on ollut oikeus torppien perustamiseen jo 1697.

1842 laaditulla pitäjänkartalla ja isojaon täydennyksen vuonna 1880 laaditulla kartalla samalla paikalla on Yli- ja Ali-Paavolan tontit ja kaksi torppaa, joista eteläisempi on 1766 kartan tontin sisällä ja pohjoisempi sen ulkopuolella. Pohjoisempi torppa paikantuu pitäjänkartan perusteella noin 50 m koillisemmaksi, kuin tarkemmin piirretyllä, vuoden 1880 kartalla. Todennäköisesti kyseessä on kuitenkin yksi ja sama torppa karttojen peltokuvioiden perusteella. 1842 pitäjänkarttaan perustuvan pohjoisemman torpan paikannuksen kohdalta ei löytynyt maastosta mitään torpanjäännöksiltä vaikuttavaa. Vuoden 1880 karttaan perustuva torpan paikannus on inventoinnissa rajatun muinaisjäännösalueen koillisnurkalla.

Pohjoisempi torppa lienee Sevonin 1890 seutukartan Mettola, kartalle merkityn tiestön perusteella. 1938 ilmakuvassa isojaon torpan tontti on autioitunut, ja suurimmaksi osaksi peltona. Peltola on suurin osa torpan tontista jo vuoden 1880 kartalla. Nykyisin torpan tontti peltopalstoineen on tutkimusalueen kohdalla metsittynyt.

Paikalla on siis ollut torppa, joka on todennäköisesti saanut alkunsa jo ennen 1750-lukua, eli sen jäännökset ovat kiinteitä muinaisjäännöksiä (sm). Inventoinnissa maastosta paikannettiin pengerretty aukea, jonka reunamilla oli kivinen rajapyykki, yksi kiviröykkiö, joka saattaa olla esimerkiksi peltoraivauksen tulosta tai kiukaanjäännöskin sekä 4 kivijalalta vaikuttavaa kiveystä, kahdessa eri sijainnissa. Yhden kivijalaksi katsotun kiveyksen yhteydessä oli kaksi säilytys- tai muuta kuoppaa, ja mahdollinen kaivo tai pieni kivetty kellarikuoppa. Paikka on siis hyvin säilynyt, vaikka siellä on myös nykyaikaisten maanmuokkausten jälkeen esimerkiksi kuusi suurta maakuoppaa ja maanpinnalla nykyaikaisia jätteitä. Muinaisjäännökseen liittyvien rakenteiden ja mahdollisten kulttuurikerrosten tarkemman määrän, laajuuden ja mahdollisen ajoituksen selvittäminen vaatisi tarkkuusinventoinnin. 1750-luvun aikaisia tai aikaisempia rakenteita, kuten täytettyjä kellarikuoppia, tai maanmuokkaukselta säästyneitä kulttuurikerroksia, voi olla paikalla olevan entisen peltomaan kohdillakin.

Maastohavainto 1

Pengerretty metsäaukea, jonka reunamalla on 1766 ja 1880 isojakokarttojen tonttirajan tuntumassa oleva rajapyykki. Aukealla on siellä täällä nykyaikaisia romuja. Aukean itäpuolella kulkee metsäpolku.

N 6765458 E 366556, Aukea

N 6765444 E 366549, Rajapyykki

Kuva 7

Kuva 8

Vasemmalla: Rajapyykki kuvan etualalla, taka-alalla pengerretty metsäaukea. Kuvattu koilliseen.

Oikealla: Rajapyykki kaakkoon kuvattuna.

Kuva 9

Kuva 10

Vasemmalla: Metsäaukea lounaaseen kuvattuna.

Oikealla: Polku metsäaukean itäpuolella, kuvattu lounaaseen.

Maastohavainto 2

Kolme vierekkäistä kivijalalta vaikuttavaa kiveystä, jotka saattavat olla myös osa samaa rakennetta. Epämääräisempää kiveystä näyttää olevan myös kivijalkamaisten latomusten välissä. Kivijalka 1 on laajuudeltaan noin 5 x 6 m ja kuopalla keskeltä. Kivijalka 2 on laajuudeltaan noin 4 x 4,5 m, tasainen, neliömäinen ja rinteeseen kaivettu. Kivijalka 3:n laajuus on 3x3 m. Se on neliömäinen ja kuopalla keskeltä.

N 6765404 E 366517 Kivijalka 1

N 6765386 E 366526 Kivijalka 2

N 6765397 E 366532 Kivijalka 3

Kuva 11. Vasemmalla ylhäällä: Kivijalka 1, etelään kuvattuna.

Kuva 12. Oikealla ylhäällä: Kivijalka 2, etelään kuvattuna.

Kuva 13. Vasemmalla: Kivijalka 3, etelään kuvattuna.

Maastohavainto 3

Raivausröykkiö tai mahdollinen kiukaan jäännös. Muodoltaan epämääräinen, halkaisijaltaan noin 2 m.

N 6765479 E 366508

Kuva 14

Kuva 15

Röykkiö lounaaseen (vas.) ja itään (oik.) kuvattuna.

Maastohavainto 4

Vastuumuseon ohjeesta inventoitu kuoppa. Halkaisijaltaan noin 3 m kuoppa, jonka keskelle tehdystä koepistosta tuli esille muovia, tiilenkappaleita ja nykyaikaista säilykepurkkilasia. Koepiston maassa ei ollut yhtään hiiliä. Kyseessä lienee nykyaikainen jätekuoppa.

N 6765593 E 366616

Kuva 16

Kuva 17

Kuva 18

Koepiston maata nykyaikaisine jätteineen.

Maastohavainto 5

Noin 3 x 6 m laajuinen kivijalka ja sen vieressä pitkänomainen, noin 4,5 x 2 m laajuinen ja 60 cm syvä säilytys- tai muu kuoppa (1), jossa paikoin kiveystä. Näistä erillisenä, kuopalta 1 noin 10 m itään soikeahko kuoppa 2, laajuudeltaan noin 3 x 2 m ja syvyydeltään noin 60 cm. Kuopalta 1 noin 10 luoteeseen, eli Harvoilantielle päin, on pyöreä, halkaisijaltaan noin 1 m ja syvyydeltään noin 80 cm, kivistä kylmämuurattu, hiekalla täytettyä kaivoa muistuttava rakenne. Kyseessä voi olla myös pieni kellarirakennekin.

N 6765537 E 366542 Kaivo

N 6765526 E 366547 Kuoppa 1

N 6765523 E 366564 Kuoppa 2

N 6765519 E 366548 Kivijalka

Kuva 19**Kuva 20**

Kaivo kaakkoon kuvattuna. Vasemmassa kuvassa, taka-alalla, lapio kuopan 1 reunalla.

Kuva 21. Vasemmalla ylhäällä: Kuoppa 1 kaakkoon kuvattuna.

Kuva 22. Oikealla ylhäällä: Kivijalka luoteeseen kuvattuna.

Kuva 23. Vasemmalla: Kuoppa 2 länteen kuvattuna.

1938–1952 ilmakuivissa näkyvät kuopat

Isojakokartoille rajatun torpan tontilla on kuusi pyöreää, halkaisijaltaan noin 8 m ja syvyydeltään noin 3 m kuoppaa, joissa on muutaman metrin levyiset vallit. Kuoppien paikoin auki olevissa sisäreunamissa näkyy mullansekaista hiekkaa. Samanlaista maata oli lounaisimman kuopan valille kaivetussa koepistossa, noin 45 cm syvälle, pintamaana noin 10 cm lehtomultaa. Hiiliä tai nokea ei ole ollenkaan. Kuopat näkyvät 1938–1952 ilmakuivissa käytössä olevina, välillä kaikki auki kaivettuina, välillä osin peitettynä. Ne liittyvät siis arkeologisessa mielessä nykyaikaiseen maatalouteen eivätkä ole suojeltavia jäännöksiä.

Kuva 24

Kuva 25

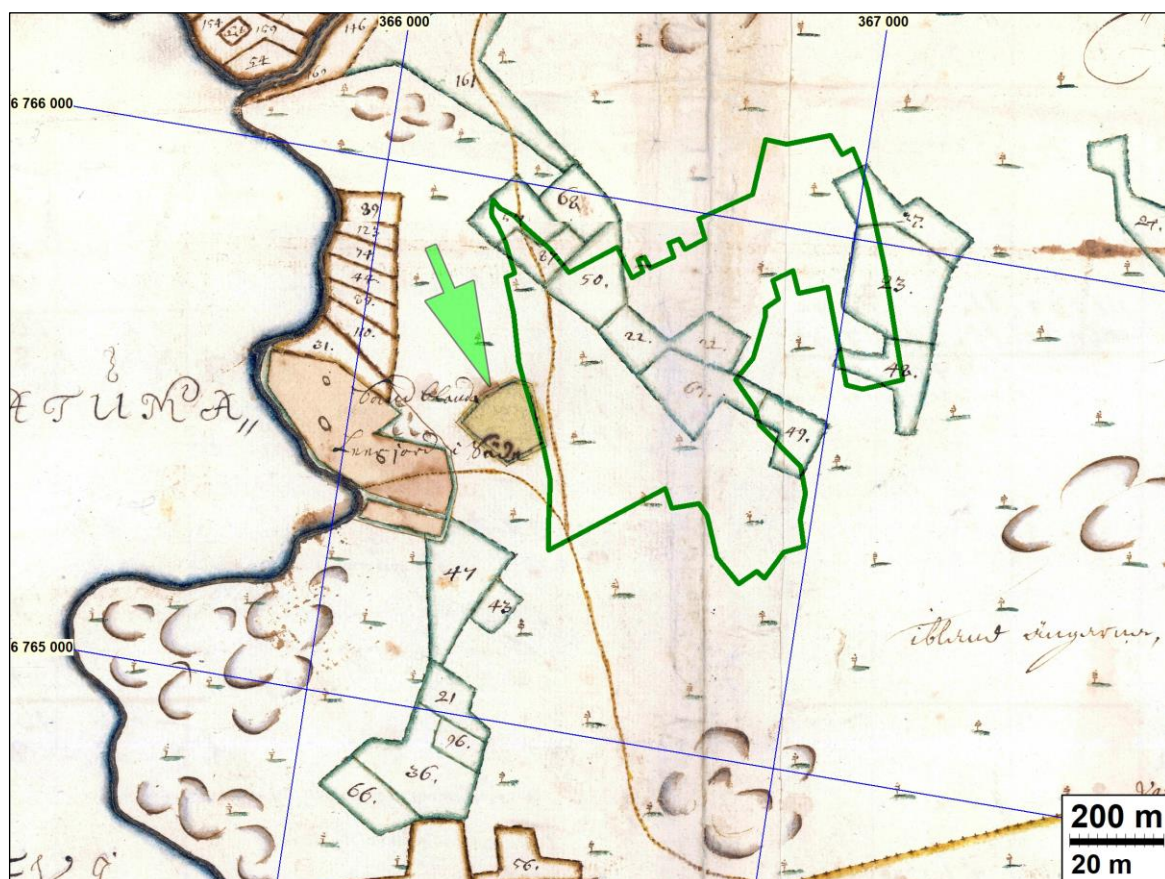

Lounaisimman, nykyaikaiseen maatalouteen liittyvän, kuopan valli ja koepisto. Vasen kuva luoteeseen.

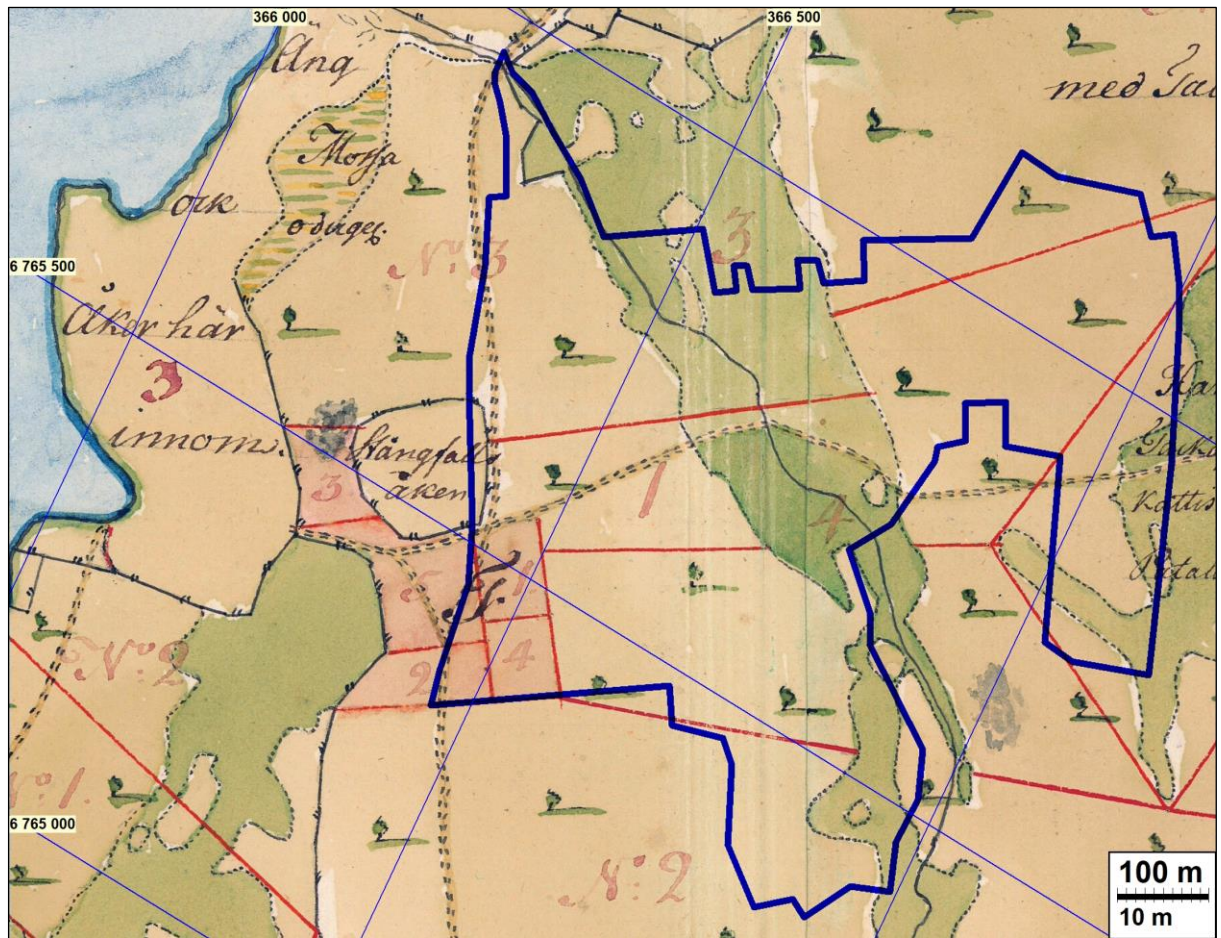
Vanhat kartat ja ilmakuvat

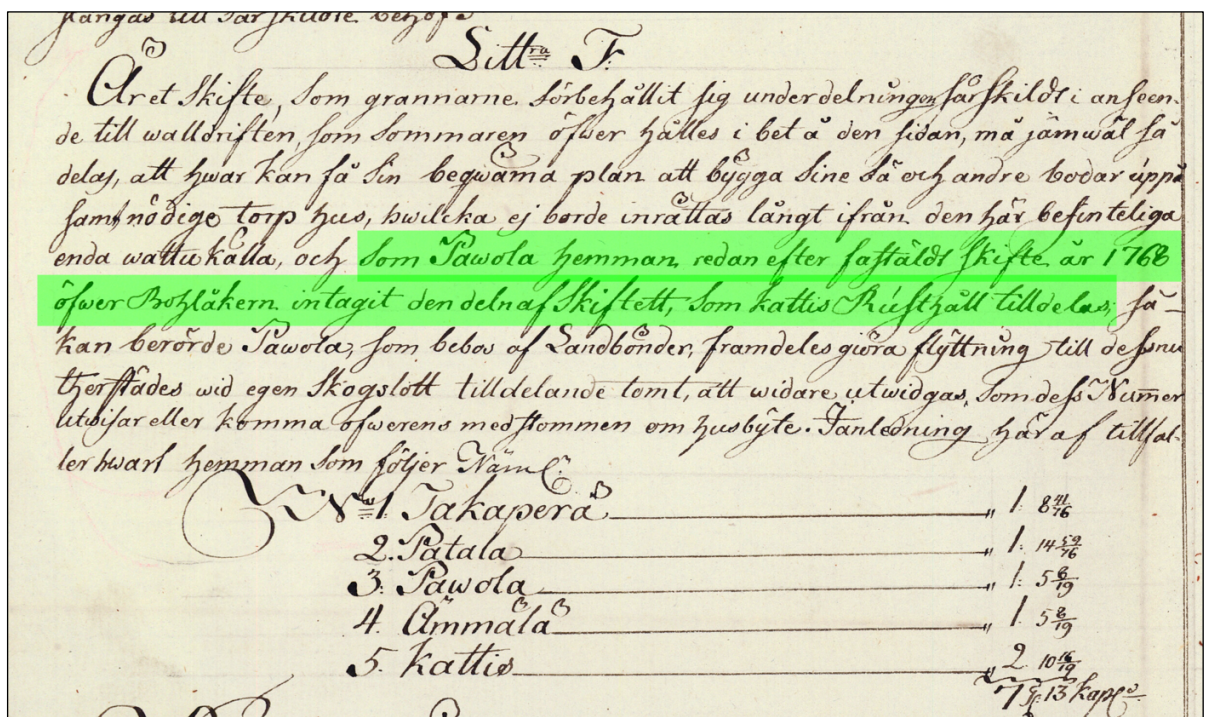
Kartta 3. 1695 laadittu kartta, jossa tutkimusalueen tienoille on merkitty erillinen alue, todennäköisesti maapalsta. Kartan selitysosa on kadonnut.

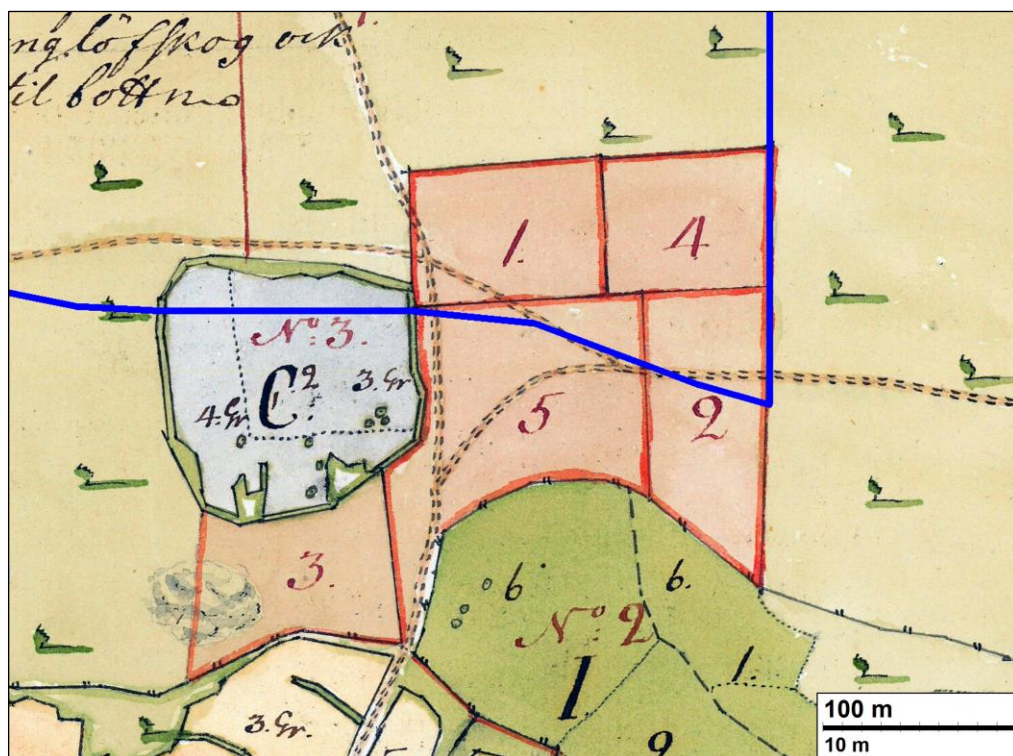
Kartta 4. 1702 laaditulla kartalla on vihreällä merkitty aidattu alue, samoilla kohdin, kuin 1695 kartan erillinen alue.

Kartta 5. 1766 mitatun ja 1781 toimitetun isojaon kartalla edellisten karttojen erillisen maapalstan kohta on edelleen merkittynä, ja sen reunamille on piirretty punaisella ilmeisesti paikalla jo isojaon aikaan ollut torpan tonttimaa, joka on jaossa pilkottu Mäskälän kylän talojen ja Kattisen ratsutilan (nro 5.) kesken. Numero 3 on Mäskälän kylään kuuluvan Paavolan talolle jaettu osa.

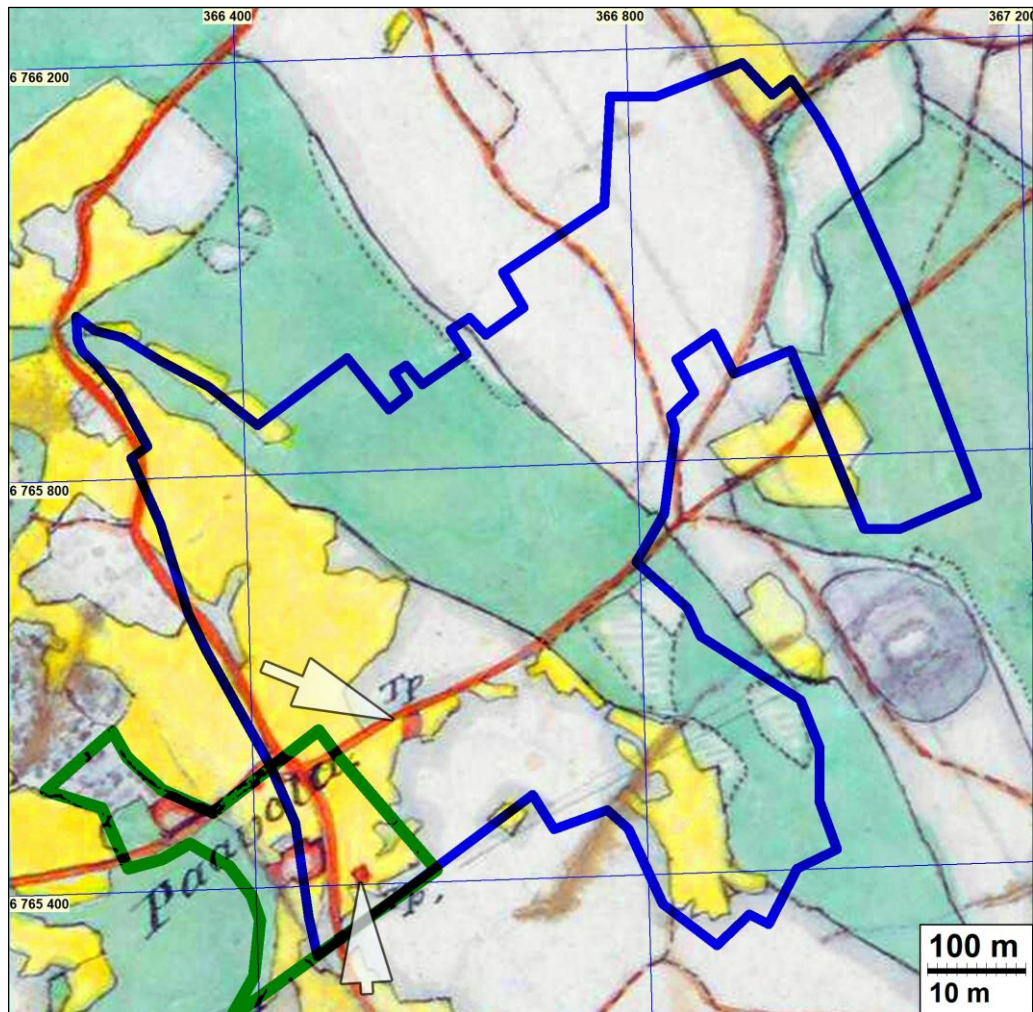
Isojakokartan selitysosa karttamerkinälle "T.". Paavolan talon (Pawola) mainitaan saaneen maan Kattisen (Kattis) ratsutilalta 1768.

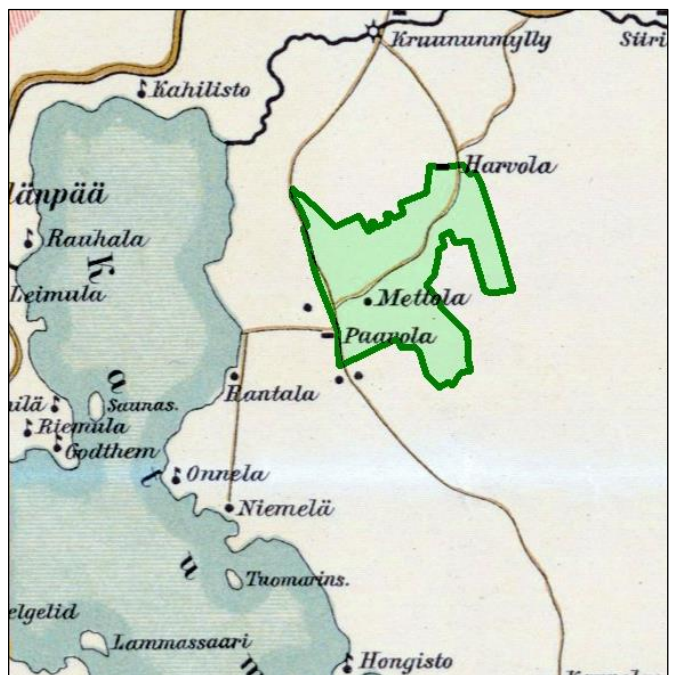
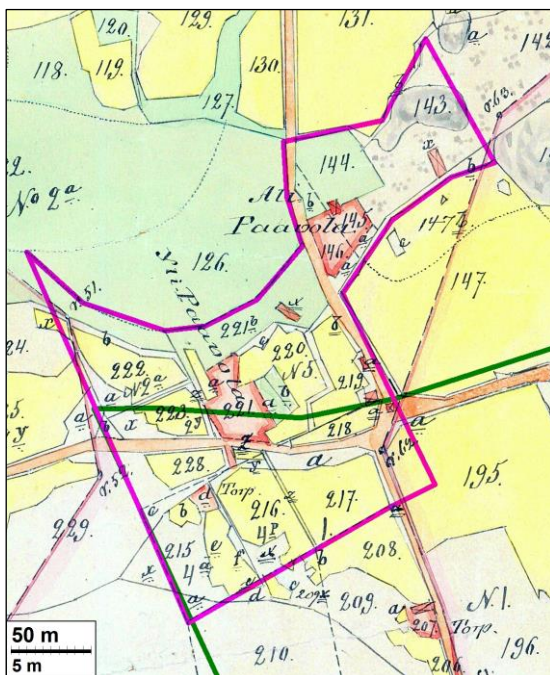
Kartta 6. 1766–1781 isojakokartan toinen torpan tonttia kuvaava lehti, jossa aikaisempien karttojen maapalsta on nimellä "Yli Wajnio".

Kartta 7. 1776–1805 laaditulla kuninkaan kartalla edellisten karttojen tonttimaiden tietämille on merkitty erikseen torppa ja Paavolan talo. Tutkimusalue sijaitsee suunnilleen valkoisen rajauksen sisällä.

Kartta 8. 1842 laaditulla pitäjän kartalla tutkimusalueelle on merkitty kaksi erillistä torppaa, joista pohjoisempi on vihreällä merkityn isojakokartan tonttirajauksen ulkopuolella.

Kartta 9. Vasemmalla: 1880 isojaon täydennyksen kartta, johon on merkitty samat torpat, kuin pitäjänkartalle. **Kartta 10.** Oikealla: Sevonin 1890 laatimalle kartalle merkitty Mettola näyttää tiestön perusteella sijaitsevan mahdollisesti 1842 pitäjänkartan pohjoisemman eli 1880 kartan torpan nro 207 kohdilla.

Kylätontin kohdalla olevat kuopat vanhoissa ilmakuvissa. Kuusi kuoppaa näkyvät 1938 ilmakuvassa osin peitettynä. 1939 kaikki kuopat ovat kokonaan auki ja 1952 taas osin peitettynä. Kuopat ovat siis olleet kuvien ottamisen ajanjaksona käytössä ja liittyvät nykyaikaiseen maatalouteen, eivätkä muinaisjäännöksen.

Huhkojan eli Uhkojan lähde

Saraso 1939: [...] n. 1,5 km koilliseen Kappolan vuoresta. 3,5 km pitäjän kirkosta on uhrilähde. Lähde on Huhkojan suon laidassa n. 10 m pohjoiseen louhikkoisesta kettukalliosta kapean suoniityn etelälaidalla 40 m itäpäästä. Lähde on kooltaan 1 x 2,5 m. Siinä kerrotaan olevan aarrekatilan. (Kirkonvartija Salon tieto).

Saukkonen 1984: Lähde sijaitsee tai on sijainnut Hämeenlinnan keskustasta 4.5 km itäkoilliseen, Katumajärvestä noin kilometrin itään ja Kettukalliosta n. 100 m pohjoiseen. Alue on nykyään metsämaastoa. Lähde on merkitty Sarasmon kertomuksen yleissilmäyskartalle 1:100 000 ja hänellä on sen sijainnista myös melko tarkka kuvaus; täsmällinen sijainti selvisi kuitenkin inventoinnissa 1984. [...] Lähteen paikan näyttivät peruskartalta [tiedon antajien nimet ja osoite] 21. syyskuuta. He kertoivat paikan olevan entistä peltoa, joka nykyään on metsittynyttä. Kustaa epäili, että lähde lienee jo kuivunut. Paikkaa en käynyt tarkastamassa.

Enqvist 2005: Alue on kosteaa kuusimetsää uudehkojen omakotitalojen ja peltoalueen etelä- ja kaakkoispuolella. Kettukallion pohjoisrinteessä on useita kosteita syvänteitä, joista joihinkin on kasattu sekalaista romua. Koordinaattien osoittamasta paikasta tai sen lähiympäristöstä ei löytynyt lähdettä.

Koskinen 2023: Saukkosen ja Enqvistin inventoinnissa mainittujen koordinaattien (ks. alla) kohdalla maastossa on Kettukallion kivikkoinen pohjoisrinne, jossa nykyään on tieura. Se ei vastaa

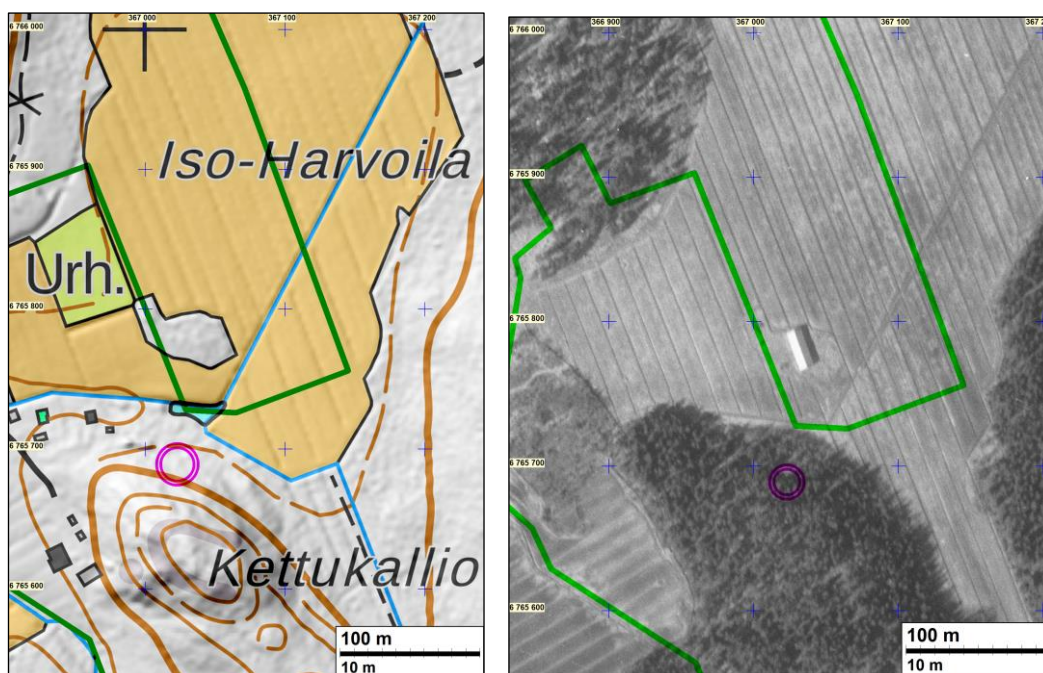
millään tapaa Sarasmon 1939 inventoinnissa kuvailtua paikkaa. Koordinaatit ja paikannus ovat siis virheelliset. Myös Sarasmon paikan kuvauksessa on omia epäselvyyksiään. 1939 otetussa ilmakuvassa Kettukallion pohjoispuolella on laajahko peltoaukea ja sen keskellä sijaitseva lato, ei kapeaa suoniittyä. Sattumoisin pellon eteläreunalla on nykyään pieni lammikko. Sillä tuskin on mitään tekemistä lähteen kanssa, koska sitä ei näy 1939 ilmakuvassa, eli se on vasta Sarasmon inventoinnin jälkeen kaivettu. Ilmeisesti Sarasmo on käynyt toteamassa lähteen maastossa, koska hän kuvailee paikan maastohavaintojen perusteella. Yksi mahdollisuus selvittää mahdollisen lähteen paikkaa olisi etsiä kuvaukseen sopivaa kohtaa 1939 ilmakuvasta jostain lähitienoilta. 2023 inventointialueen kohdalla sellaisia ei vaikuta olevan.

Lähteen sijainti inventoinneissa. Eri koordinaattijärjestelmät, sama sijainti:

KKJ peruskoordinaatisto N 6766160 E 2529430, Saukkonen 1984

KKJ yhtenäiskoordinaatisto N 6768532 E 3367135, Enqvist 2005

ETRS TM35FIN N 6765689 E 367023, Koskinen 2023

Kartat 11 ja 12. Sinipunaisella ympyröitynä 1984 ja 2005 inventointien koordinaattien osoittama kohta lähteelle. Tutkimusalue vihreällä. Oikeassa kartassa pohjana 1939 ilmakuva.

Kuva 26

Kuva 27

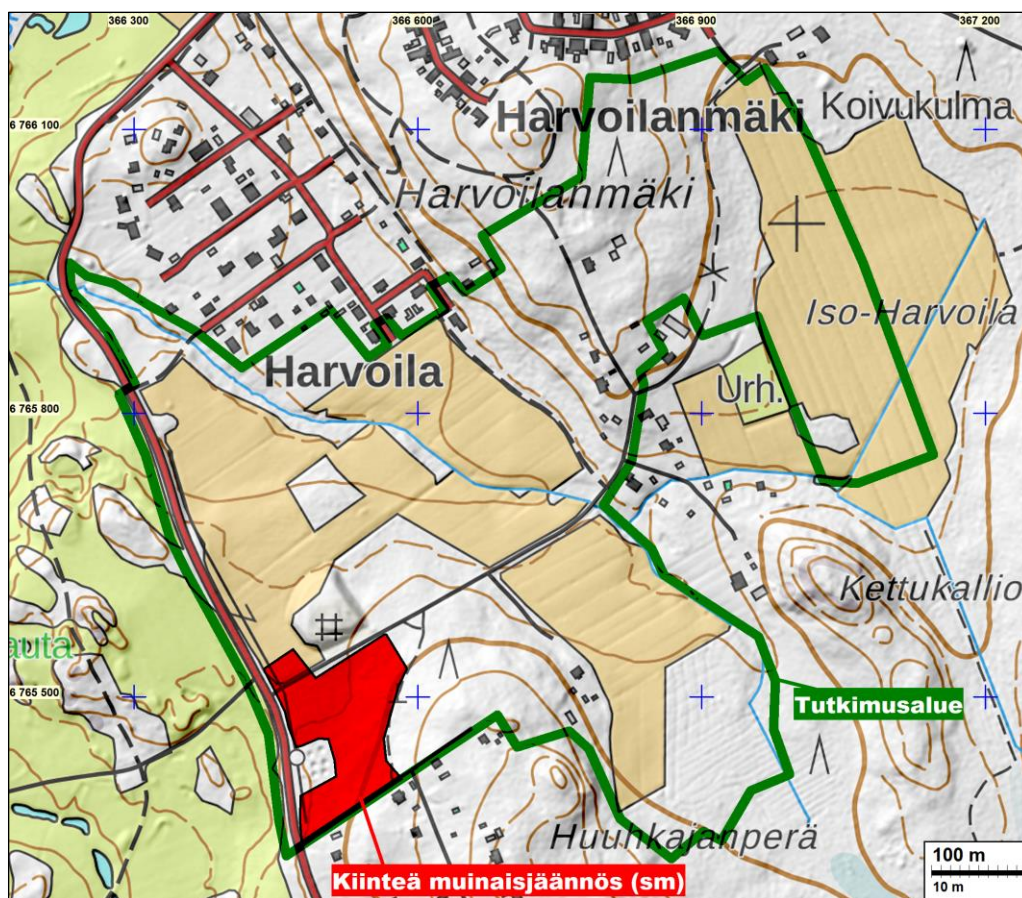
Vasemmalla: 1984 ja 2005 inventointien koordinaattien osoittama kohta lähteelle, kuvattuna etelään, Kettukallion rinteeseen päin. **Oikealla:** Oletetun lähteen tietämillä, tutkimusalueen kaakkoisnurkalla oleva kaivettu lammikko.

Tulos

Tutkimusalueen lounaisnurkalla on noin 1,7 ha laajuisella alalla säilynyt rakenteita, jotka liittyvät paikalla olleisiin torppiin. Vanhojen karttojen ja ilmakuvien perusteella paikka on autioitunut 1880–1938 välillä. 1766–1781 laaditun isojaon kartan ja jakokirjojen sekä varhaisempien 1695 ja 1702 laadittujen karttojen perusteella vaikuttaa todennäköiseltä, että paikalla on ollut torppa jo ennen 1750-lukua, eli sitä on syytä pitää kiinteänä muinaisjäännöksenä (sm).

10.11.2023

Juuso Koskinen,
Mikroliitti Oy.

Kartta 13. Tutkimusalue ja inventoinnin tuloksena rajattu kiinteä muinaisjäännös.

Lähteet

- Alanen, T. & Kepsu, S. 1989: Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805. SKS.
- Avander, N. 1702. Tafwastehuus Mölnare [...] å [...] Mäskälä och Tyllylä [...]. KA H90:5/1-2.
- Colleen, A. 1766. Geometrisk Charta öfwer Mäskälä Byss Ägor i Wånå eller Mäskälä Socken Nedra Hollola Härad Tawastehus Lähn och Helsingfors Höfdingedöme. KA H90:5/4-18.
- Enqvist, J. 2005. Hämeenlinnan Katumajärven itäpuolisen osayleiskaava-alueen arkeologinen inventointi. Museovirasto.

Juvelius, J. H. 1880. Renovations öfwer Mäskälä by I Vanaja socken och Tavastehus län. KA H90:5/25-49

Perus- ja maastokartat. 2131 09, 1961, 1965, 1976, 1982, 1989, 1992 ja 1996.

Saukkonen, J. 1984. Hämeenlinnan inventointikertomus. Hämeenlinnan seutukaavaliitto.

Sarasma, E. 1939. Vanajan ja Hämeenlinnan kiinteät muinaisjäännökset.

Sevon, J.F. 1890. Hämeenlinnan kaupungin ympäristöt.

Tuntematon. 1695. Geometrisk Afrittnings Mäskala [...] Kangas belägen i Undrn Hållola Härad och Mäskala sochnen. KA H90:5/3.

Vanajan pitäjänkartta. 1842. Maanmittauslaitos.